

Nr 283.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt åt förra småskollärarinnan Helena Amanda Höglund; given Stockholms slott den 11 mars 1919.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

att förra småskollärarinnan Helena Amanda Höglund må av direktionen över småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt tillerkännas ett årligt understöd från och med ingången av år 1919 å 205 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag ur protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

Understöd
 från småskol-
 lärarens m. fl.
 ålderdoms-
 understöds-
 anstalt åt
 förra små-
 skollärarin-
 nan Helena
 Amanda
 Höglund.

I skrivelse den 18 januari 1918 har förra småskollärarinnan i Nora bergsförsamling Helena Amanda Höglund anhållit om ett årligt understöd från småskollärarens m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt av så stort belopp, som Kungl. Maj:t prövade skäligt, dock minst hälften av till småskollärarinnan nu utgående högsta ålderdomsunderstöd.

Innan jag går att närmare redogöra för ifrågavarande ansökning, anser jag mig böra, eftersom skäl synes föreligga för den uppfattningen, att sökanden är obotligt sinnessjuk, erinra om riksdagens beslut år 1911 rörande obotligt sinnessjuk lärare. Riksdagen medgav då, *dels* att obotligt sinnessjuk lärare eller lärarinna vid folk- eller småskola finge, ånskönt han eller hon icke intjänat det i allmänhet för erhållande av pension eller under-

stöd föreskrivna minsta antalet tjänstår, förklaras berättigad att, sedan han eller hon entledigats från sin befattning, efter omständigheterna uppbära pension till belopp, vartill sammanlagda antalet levnads- och tjänstår enligt § 15 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning kunde föranleda, eller understöd till det belopp, som i § 9 av reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt jämförd med kungörelsen den 13 juni 1908 angående förhöjning av understödsbeloppen från sagda anstalt funnes medgivet; allt under förutsättning att den sinnessjukdom, som befunnits obotlig, icke uppenbart framträtt vid den tid, då vederbörande lärare utsetts till sin innehavande befattning, dels ock att vid folk- eller småskola anställd obotligt sinnessjuk lärare eller lärarinna, som i vederbörlig ordning förklarats berättigad att efter erhållet avsked uppbära pension eller understöd, finge även utan vederbörandes begivande entledigas från sin befattning, därest han eller hon erhållit fast anställning vid sådan skola, efter det författning i förevarande ämne trätt i kraft.

På grund av detta riksdagens beslut utfärdades kungörelsen den 27 oktober 1911 om, bland annat, ändrad lydelse av §§ 9 och 17 i reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892 (Sv. förf.-saml. nr 132). Denna kungörelse trädde i kraft den 1 januari 1912.

Redan år 1908 hade emellertid riksdagen, såsom i förenämnda kungörelse den 13 juni 1908 (Sv. förf.-saml. nr 96) omförmälts, medgivit vissa förhöjningar i de från ålderdomsunderstödsanstalten utgående understödsbeloppen, däribland en förhöjning från 115 till 205 kronor av det årliga understödet för lärare eller lärarinna, som ej upphunnit det för erhållandet av helt eller avkortat understöd bestämda antalet levnads- och tjänstår men, sedan han eller hon tjänstgjort minst 15 år, genom obotlig sjukdom blivit urståndsatt att sköta sin tjänst. Dessa förhöjningar finge dock utgå endast under villkor att skoldistriktet erlade höjda avgifter till ålderdomsunderstödsanstalten. Med anledning härav förklarade Kungl. Maj:t i kungörelsen den 13 juni 1908, att understödet åt obotligt sinnessjuk lärare, som tjänstgjort minst 15 år, skulle utgå med det förhöjda beloppet, 205 kronor, under nyssnämnda villkor. Sedan rikets alla skoldistrikt gått in på sagda villkor, bestämdes i kungörelsen den 24 oktober 1913 angående ändrad lydelse av vissa §§ i reglementet för ålderdomsunderstödsanstalten (Sv. förf.-saml. nr 328), att det årliga understödet åt obotligt sinnessjuk lärare skulle utgå med ett belopp av 205 kronor.

Vidare torde jag böra erinra om de bestämmelser i nyss nämnda reglemente, sådana de nu lyda, vilka i förevarande fall äro av intresse.

§ 1.

Anstalten avser beredande av ålderdomsunderstöd åt de lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor samt de icke ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor, för vilkas avlöande tillskott av allmänna medel åtnjutes; dock vad beträffar särskilda lärare och lärarinnor i övningsämnen — — —.

Vad i detta reglemente nedan sägs om lärare skall, där ej annat uttryckligen anges, även äga tillämpning på lärarinnor.

§ 2.

De för anstaltens ändamål erforderliga kostnader bestridas genom avgifter av dels vederbörande skoldistrikt, dels vederbörande lärare samt genom fyllnadsbidrag av staten.

§ 3.

Skoldistrikt är skyldigt att såsom bidrag till bestridande av anstaltens utgifter erlägga en årlig avgift av 18 kronor för varje i § 1 omförd lärare, för vilken skoldistriktet för samma år utbekommer lönetillskott av allmänna medel, med undantag allenast för vikarie vid ordinarie folkskollärartjänst, och skall vederbörande lärare vara skyldig att å sin lön vidkännas ett årligt avdrag av 7 kronor.

§ 5.

Rätt till understöd från denna anstalt tillkommer, under de villkor i övrigt, som detta reglemente bestämmer, var och en av de i § 1 avsedda lärare, som antingen, då understödet sökes, är eller inom ett år före inlämnandet till vederbörande skolråd av sin ansökning om understöd varit i tjänst anställd; skolande understödsökande förete intyg av vederbörande skolrådsordförande om oförvitlig tjänstgöring under hela den tjänstetid, sökanden vill lägga till grund för ansökningen.

§ 6.

Understödet är antingen helt eller avkortat.

Helt understöd utgår med ett belopp av 450 kronor för år.

Avkortat understöd bestämmes i förhållande till helt understöd och utgår med de belopp, som i §§ 8 och 9 närmare angivas.

§ 7.

Rätt till helt understöd tillkommer efter avgång från tjänsten varje understödsberättigad lärare, som uppnått 55 års ålder och räknar 30 tjänstår.

§ 9.

Lärare, som ej upphunnit det för erhållande av helt eller avkortat understöd bestämda antalet levnads- och tjänstår men, sedan han tjänstgjort minst 15 år, blivit genom obotlig sjukdom urständsat att vidare sköta sin tjänst, äger att från anstalten bekomma ett årligt understöd av 205 kronor.

Obotligt sinnessjuk lärare må dock, ånskönt han icke räknar 15 tjänstår, efter därom av vederbörande skolråd eller skolstyrelse gjord framställning, av direktionen förklaras berättigad att, sedan han entledigats från sin befattning, uppbära understöd

till enahanda belopp, under förutsättning att den sinnessjukdom, som befunnits obotlig, icke uppenbart framträtt vid den tid, då läraren utsetts till sin innehavande befattning.

§ 10.

Tjänstår räknas med avseende på rätt till understöd såsom fullt, om läraren därunder tjänstgjort 8 kalendermånader eller 34¹/₂ veckor. Med de år, under vilka läraren möjligen undervisat kortare tid, verkställs en sammanläggning och reduktion med beräkning av 8 månader på varje år; dock må för lärare, till vars avlönande tillskott av allmänna medel på grund av Kungl. Maj:ts särskilda medgivande åtnjutits såsom för full tjänstgöring, oaktat den årliga undervisningstiden understiger 8 månader, tjänstårets längd beräknas i enlighet med den för nämnda lönetillskotts åtnjutande fastställda årliga undervisningstiden.

Med avseende på rätt till understöd beräknas hel tjänstgöring omfatta minst 20 undervisningstimmar i veckan.

§ 15.

Understöd beräknas för fulla kalendermånader och vidtager med början av månaden näst efter den, under vilken läraren upphört att åtnjuta lön, eller ock, där lärare, som först efter avgången från tjänsten, men inom ett år därefter, inlämnat sin ansökning om understöd, skärskilt hemställt, att denna måtte prövas med avseende på hans efter avgång från tjänsten uppnådda högre levnadsålder och därmed möjligen följande rätt till högre understödsbelopp — med början av månaden näst efter den, under vilken han till vederbörande skolråd ingivit sin ansökning att från anstalten erhålla understöd.

Understöd upphör att utgå med den månad, under vilken understödstagare avlidit eller rätt till understöd förlorats.

§ 16.

Lärare, som önskar att från anstalten erhålla understöd, skall till skolrådet i det distrikt, där han tjänstgör eller senast tjänstgjort, inlämna skriftlig, till anstaltens direktion ställd ansökning därom och därvid bifoga ålders- och frejdbevis i original samt sådant intyg, som i § 5 omförmäles, ävensom fullständig, med behöriga bilagor och påskrift av skolrådets ordförande styrkt tjänsteförteckning, upptagande såväl hans tjänstetid i egenskap av lärare jämte uträkning av sökandens tjänstår enligt bestämmelserna i § 10, som även under vilka tider han till äventyrs, på grund av sjukdom eller annan anledning, lärartjänst icke bestritt; åliggande det skolrådet att, efter granskning av handlingarna, desamma tillika med eget utlåtande till anstaltens direktion översända med begäran om dess beslut i fråga om sökandens rätt till understöd.

§ 17.

Sökes understöd jämlikt § 9, skola vid ansökningen fogas dels intyg av legitimerad läkare om sjukdomens beskaffenhet och dess obotlighet, dels vederbörande skolråds och folkskolinspektörs vittnesord, att den, för vilken understöd sökes, är till vidare tjänstgöring oförmögen. Sökes understödet för obotligt sinnessjuk lärare, som

ej innehar 15 tjänstår, skall vid ansökningen därjämte fogas intyg av legitimerad läkare angående den sannolika tiden för uppenbart framträdande av den sinnessjukdom, som befunnits obotlig, så ock de andra intyg, som kunna styrka nämnda tidpunkt.

§ 18.

Då detta reglemente börjat tillämpas, skall varje i § 1 avsedd lärare genom skolrådets försorg förses med en tjänstebok, upptagande, förutom lärarens fullständiga för- och tillnamn samt födelseort, år och dag, uppgifter, enligt av anstaltens direktion tillhandahållet formulär (bil. 1), å distriktets och den särskilda skolans namn, tjänstgöringens art och lärarens undervisningstid. Dessa uppgifter, som skola i tjänsteboken införas vid slutet av varje kalenderår eller oftare, där på grund av lärarens flyttning från ett skoldistrikt till ett annat så erfordras, skola till riktigheten bestyrkas genom vederbörande skolrådsordförandes namnteckning.

Vid ansökning om understöd skall tjänstebok medfölja, vilken tjänstebok, om ansökningen bifalles, av direktionen behålles.

§ 20.

Sedan ansökning om understöd blivit av direktionen prövad, skall underrättelse om beslutet genom skolrådet meddelas sökanden och, om ansökningen blivit avslagen eller icke i sin helhet bifallits, hänvisning därjämte lämnas honom att, i händelse av missnöje med beslutet, däruti hos Kungl. Maj:t söka ändring.

Jag övergår nu till förenämnda ansökning. Vid densamma voro fogade

1) frejdbetyg, utfärdadt den 31 december 1917 och utvisande att Helena Amanda Höglund är född den 25 december 1859, att hon åtnjuter medborgerligt förtroende och är ogift samt att hon vid betygets utfärdande var kyrkoskriven i Maria Magdalena församling i Stockholm,

2) avskrift av betyg över avlagd småskolläraryxamen,

3) tjänstebok, av vilken framgår, att hon tjänstgjort såsom lärarinna vid Goddølstorps småskola inom Nora bergsförsamlings skoldistrikt under åren 1896—1899 samt vid Älfstorps småskola i samma skoldistrikt under 13 veckor år 1901 samt åren 1902—1905 ävensom att hon före år 1896 tjänstgjort i andra skoldistrikt sammanlagt 5 år, vadan hon innehar omkring 13½ för ålderdomsunderstöd beräknoliga tjänstår,

4) ett den 16 januari 1918 av stadsläkaren i Nora B. Axelsson utfärdadt intyg, att hon år 1905, då hon måst lämna sin tjänst vid Älfstorps småskola, led av höggradig neurastheni, att hon fortfarande lede av samma sjukdom, som intyg-givaren ansåge obotlig, och att hon på grund därav vore för skoltjänst absolut olämplig, samt

5) intyg av vederbörande roteman i Stockholm, att Höglund saknade egna medel samt underhåll och vård av annan.

I ärendet hava infordrade utlåtanden avgivits av direktionen över småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 30 januari 1918, av

länsstyrelsen i Örebro den 15 maj 1918 och av folkskolöverstyrelsen, som inhämtat vissa uppgifter från ordföranden i Nora bergsförsamlings skolråd och hört vederbörande folkskolinspektör, den 7 december 1918.

Nämnda skolrådsordförande har intygat, att Höglund utsetts till småskollärarinna i Goddalstorp den 14 december 1895, att någon sinnessjukdom vid denna tidpunkt icke uppenbart framträtt hos henne, men att hon sedermera blivit sjuk och en tid vårdats å Kristinehamns hospital.

Vidare har samme skolrådsordförande till folkskolöverstyrelsen insänt följande:

Utdrag av protokoll vid Nora bergsförsamlings skolråds sammanträde den 31 Aug. 1901.

§ 1.

— — — Till vikarierande lärarinna (vid Alfstorps småskola) från och med den 2 september antogs av skolrådet småskollärarinnan Helena Amanda Höglund. Från överläkaren vid Kristinehamns hospital Axel Euvall hade kommit intyg, att han ansåg hennes hälsotillstånd icke lägga hinder i vägen för en dylik befattning. Och detta intyg upplästes för skolrådet.

Utdrag av protokoll vid Nora bergsförsamlings skolråd den 14 Dec. 1901.

§ 5.

Till lärarinna vid Älfstorps småskola antog skolrådet den på platsen vikarierande småskollärarinnan Helena Amanda Höglund.

Direktionen över småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt har avgivit följande utlåtande:

Som sökanden ej uppnått det antal tjänstår, som enligt reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt minst erfordras för erhållande av understöd från anstalten, vartill kommer att ansökning om understöd ej gjorts inom den i § 5 av anstaltens reglemente föreskrivna tid, finner direktionen sig förhindrad att tillstyrka bifall till förevarande ansökning.

Länsstyrelsen i Örebro har anfört, att, ehuru behjärtansvärda omständigheter syntes med avseende å sökanden föreligga, ansökningen dock icke torde vara av beskaffenhet att kunna gent emot bestämmelserna i reglementet den 22 juni 1892 för ålderdomsunderstödsanstalten vinna bifall.

Folkskolinspektören har yttrat följande:

Någon lagligen grundad rätt till det begärda understödet äger sökanden uppenbarligen icke.

Då ansökningen i alla fall remitterats hit, har jag ansett mitt yttrande böra avse att lämna de personliga upplysningar i saken, som kunna vara av betydelse för ett eventuellt beviljande av rätt till understöd. Jag har därför vid inspektionsbesök i

Nora sökt inhämta upplysningar angående sökandens tjänstgöring m. m. och därvid erfarit,

att sökanden oförvitligt tjänstgjort vid småskola i Nora bergsförsamling men på grund av allt mer tilltagande sjuklighet nödgats avgå, innan ännu femton tjänstår uppnåtts; att sökandens hälsa sedan ej så förbättrats, att ny plats kunnat sökas;

att sjukdomen ej vid avskedstagandet kunde antagas vara — såsom det sedermera visat sig — obotlig;

att sökanden av Nora skolkassa erhåller understöd å 150 kronor per år och lika mycket av Nora kommun.

Vad som därutöver erfordras till uppehälle erhålles genom tillskott och hjälp av kända och okända kamrater inom lärarvärlden — sökanden lever mest på resande fot med besök å skilda platser, där någon större lärarkår finnes. Någon bostad i Nora kan hon ej anses ha, är ej heller där kyrkoskriven.

Kunde sökandens begäran på ett eller annat sätt beviljas — t. ex. genom att förklaras berättigad till understöd enligt § 9 i reglementet — vore därmed, synes det, en billig begäran uppfylld, då understöd helt säkert, om sökanden varit mäktig att tillgodose eget intresse, skulle ha tillkommit henne från avskedstagandet, allenast hon tjänstgjort något mera än ett halvår längre än hon nu gjort.

Folkskolöverstyrelsen har hemställt om förslag till riksdagen angående ålderdomsunderstöd åt Höglund och i sådant avseende anfört bland annat:

Av handlingarna i ärendet synes framgå, att sökandens sjukdom måste anses som obotlig sinnessjukdom.

Därest de numera genom kungörelse den 24 oktober 1913 givna bestämmelserna i § 9 andra stycket av gällande reglemente för ålderdomsunderstödsanstalten ägt tillämpning vid sökandens avgång från tjänsten, skulle sökanden under förhållanden varande omständigheter kunnat på skolrådets framställning av direktionen över småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt förklaras berättigad att uppbära ett årligt understöd av 205 kronor från anstalten.

Överstyrelsen får i detta sammanhang erinra, att 1918 års lagtima riksdag på Kungl. Maj:ts förslag medgivit förra småskolläraryrinnan Henny Josefina Andersson rätt att, utan hinder av dels att hon avgått från sin lärarinnebefattning, innan de genom kungörelsen den 27 oktober 1911 fastställda ändringarna av vissa delar av reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt trätt i kraft, dels ock att ansökning om understöd åt henne icke inom föreskriven tid ingivits till direktionen över nämnda anstalt, av sagda direktion tillerkännas det understöd, som skulle hava tillkommit henne, därest berörda kungörelser kunnat tillämpas å henne.

Då överstyrelsen för sin del anser förenligt med rättvisa och billighet, att ifrågasvarande bestämmelse beträffande obotligt sinnessjuk lärare får tillämpas jämväl å sökanden, utan hinder därav att hon avgått före ovanberörda kungörelses utfärdande eller att framställning om understöd ej skett inom den i § 5 av reglementet stadgade tiden, ett år efter avgången från tjänsten, och då för ifrågasvarande beslut lär erfordras riksdagens medgivande, får överstyrelsen i tillstyrka, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att förra småskolläraryrinnan Helena Amanda Höglund må från och med den 1 januari 1919 av direktionen över småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt tillerkännas det understöd, som skulle hava tillkommit henne, därest de genom kungörelsen den 27 oktober 1911 fastställda ändringarna av vissa delar av reglementet för ålderdomsunderstödsanstalten kunnat tillämpas å henne vid

avgången från tjänsten samt ansökning om understöd åt henne inkommit inom föreskriven tid.

Såsom vissa av de hörda myndigheterna erinrat, har Helena Amanda Höglund icke reglementsenslig rätt till understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt. Goda billighetsskäl torde emellertid tala för att möjlighet beredes henne till erhållande av sådant understöd.

Departementschefen.

Av det föregående framgår, att hon under en period av sin lärarinnetid vårdats å Kristinehamns hospital för sinnessjukdom, att hon efter återkomsten därifrån visserligen ånyo antagit tjänst såsom lärarinna i småskola men sedermera snart nog — efter 4 1/2 års tjänstgöring — på grund av höggradig neurastheni åter blivit ur stånd att uppehålla sin tjänst, och att hon därefter icke blivit så återställd till hälsan, att hon kunnat antaga ny tjänst. Den läkare, som utfärdat förut omförmälda intyg, har ansett den sjukdom, varav hon lider, vara obotlig och förklarat henne på grund därav vara absolut olämplig för skoltjänst.

Uppenbart är, att, om Höglund år 1905, då fråga uppkom om hennes entledigande från lärarinnebefattningen i Älfstorp, varit vid sina sinnens fulla bruk och, såsom folkskolinspektören anmärker, varit mäktig tillgodose eget intresse, hon icke behövt bliva entledigad från sin tjänst utan hos vederbörande skolråd ägt begära tjänstledighet på grund av sjukdom. Det lider nämligen intet tvivel därom, att hon vid nämnda tidpunkt kunnat erhålla vederbörligt sjukbetyg av läkare, och tjänstledighet på grund av sjukdom hade då antagligen icke vägrats henne. I så fall hade hon fortfarande innehaft sin tjänst och därmed följande avlöning, endast med avdrag av stadgat belopp såsom bidrag till vikariens avlöning. Nu har hon i stället lämnat sin befattning och, i brist på medel för sitt uppehälle, irrat omkring från ett ställe till ett annat samt legat sina kamrater inom lärarkåren till last. På grund av vad jag nu anfört synas mig skäl föreligga för den uppfattningen, som även folkskolöverstyrelsen gjort gällande, att Höglund bör hänföras till den kategori av lärare, som avses i § 9, andra stycket, av reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt.

Det har blivit upplyst, att Höglund numera uppbär ett årligt understöd av 150 kronor från Nora skolkassa och lika mycket från Nora kommun. Då dessa understöd påtagligen icke äro tillräckliga för hennes livsuppehälle, synes det mig billigt, såsom jag förut nämnt, att hon erhåller något understöd även från förberörda ålderdomsunderstödsanstalt. Om hon hade avgått från sin tjänst först efter det förutnämnda kungörelse den 27 oktober 1911 hade trätt i kraft och ovanberörda bestämmelser i § 9

av reglementet för ålderdomsunderstödsanstalten kunnat tillämpas på henne och om dessutom ansökan om understöd för henne i rätt tid ingivits till direktionen över nämnda anstalt, skulle hon erhållit ett årligt understöd från anstalten av 205 kronor. Enligt min mening vore det önskvärt, att ett sådant understöd kunde tillerkännas henne att utgå från och med år 1919, och anser jag därför, att framställning i dylikt syfte bör göras hos riksdagen.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att förra småskolläraryrinnan Helena Amanda Höglund må av direktionen över småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt tillerkännas ett årligt understöd från och med ingången av år 1919 å 205 kronor.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan biföll Hans Maj:t Konungen; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtats till riksdagen.

Ur protokollet:

Hemming Gadd.